

Opprinnelsen til ord fra finanskriser

Verden er inne i langvarig lavkonjunktur, og aviser fylles av ord som krise, inflasjon, gjeld, inkasso, konkurs, proteksjonisme med mer. Noen få av disse ordene er arveord fra norrønt, mens flere er gamle lån fra italiensk, fransk, nederlandsk og lavtysk.

Artikkelen er forfattet av:

Rådgiver
Yann de Caprona
Riksrevisjonen

De går tilbake til sen middelalder og renesanse da byer som Venezia, Milano, Brugge og Lübeck spilte en sentral rolle i europeisk handel. Senere er det kommet nyere låneord fra fransk og engelsk, verdens handelsspråk siden 1800-tallet. Flere av disse fremmedordene er gjennom felles indoeuropeiske¹ røtter beslektet med norske ord. Ikke uventet er noen ord som depresjon og panikk lånt fra psykologien. Denne artikkelen tar også med noen islandske ord fordi islendingene har vært flinke til å skape egne bilderike ord istedenfor å importere fremmedord, som ofte ikke lar seg bøye på islandsk.

Løsepenger og husdyr

Finans er lånt av fransk *finance* hvis første betydning var «overføring, løsepenger» og senere «pengeressurser». *Finance* er avledet av gammelfransk *finer* «avslutte (en transaksjon); betale», som selv går tilbake til latin *finis* «grense, mål, slutt» av usikker opprinnelse. Vi gjenfinner *finis* også i fremmedordene *finale* og *finish*. Det islandske ordet for finanser er *fjármál*, sammensatt av *fjár* «penger» (eller egentlig «sauer, får», jamfør norsk *får*) + *mál* «mål, språk, sak, behov, mening» (jamfør norsk *mål*). Det viser at på Island, som i flere

andre kulturer, har sauer eller andre husdyr vært eller er en rikdom. Det kan sammenlignes med ordet *pekuniær*, avledet av latin *pecunia* «penger», som stammer fra *pecus* «fe».

Depressive tilstander

Krise kommer gjennom fransk av gresk *krisis* «avgjørelse; dom», avledet av *kríneien* «sikte, utvelge, avgjøre, dømme, anklage».

Dette verbet stammer fra den indoeuropeiske roten **krei-* «sikte, skjelne», som på norsk har gitt adjektivet *rein, ren*. Det vil si at den egentlige betydningen av *ren* er «det som er siktet fra det skitne, det uekte».

Depresjon er avledet av *deprimere* «gjøre nedtrykt» som er lånt fra latin og egentlig betyr «trykke nedover», sammensatt av *de-* «av, fra, ned» + *primere* «trykke», som vi gjenfinner i flere fremmedord som *innprente, impresjonisme, press, presse* og kanskje *bremse*. Det islandske ordet for depresjon er *krepputími*, sammensatt av *kreppa*

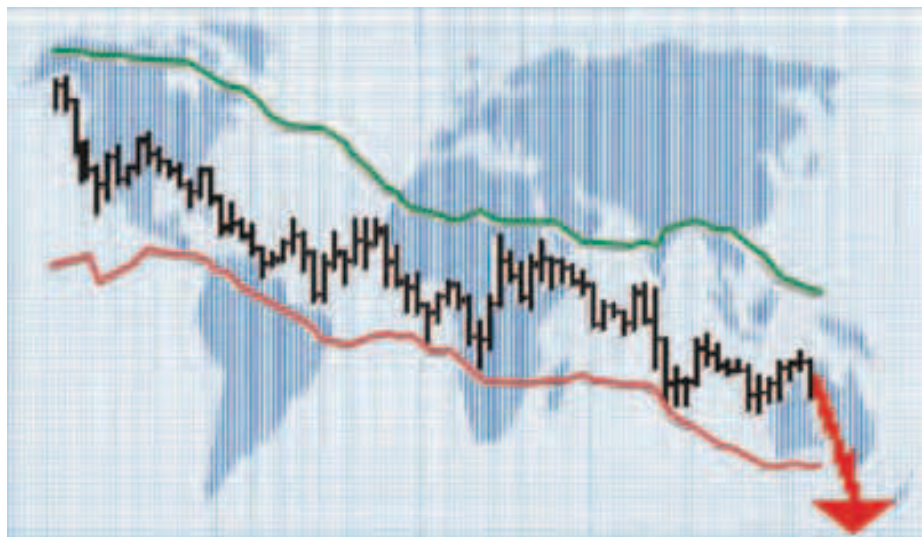
«krøkning, sammenbøyning, krise» + *tími* «tid, time».

Resesjon stammer via engelsk *recession* fra latin *recedere* «vike tilbake», sammensatt av *re-* «tilbake» + *cedere* «vike», uten kjent etymologi, som vi også finner i fremmedordene *abscess, presedens, prosedere, sesjon, konsesjon* og *suksess*.

En krise er en periode med lavkonjunktur, et ord avledet av latin *conjungere* «forbinde», som også har gitt de grammatiske termene *konjugere, konjunktiv* og *konjunksjon*. *Conjungere* bygger på *cum* «med» + *jungere* «binde». Andreleddet har på engelsk gitt *joint* «skjøt» og på slang «rullet sigarett med cannabis», som gjennom indoeuropeisk er beslektet med norsk *åk* og med fremmedordet *yoga* (egentlig «forbindelse, anspennelse» på sanskrit).

Høyt og lavt på børsen

En lavkonjunktur begynner ofte med et kraftig fall i børskursene, eller *baisse*, et

KRISE: Krise kommer gjennom fransk av gresk *krisis* «avgjørelse; dom», avledet av *kríneien* «sikte, utvelge, avgjøre, dømme, anklage».

¹ De fleste språkene i Europa, noen språk fra Midt-Østen og mange språk i India og nabolandene stammer fra et felles grunnspråk som forskerne har kalt indoeuropeisk. Gjennom sammenligning av språk og deres utvikling har det vært mulig å rekonstruere det man antar var ordene – merket med * – til våre forfedre da de trolig bodde i nåværende Ukraina og Sør-Russland for 5000 år siden.

Ordenes opprinnelse

fransk låneord som betyr «fall, synking», avledet av bas «lav». Opprinnelse til lav er latin *bassus* «lav, kort», som stammer fra det latinske personnavnet *Bassus* «lav, fet» av usikker opprinnelse. *Bassus* er også reflektert på norsk i musikkinstrument *bass*. Det motsatte av *baisse* er *hausse*, også et fransk låneord, avledet av *haut* «høy», som gjennom latin *altus* går tilbake til verbet *alere* «ernære». Dette verbet – som vi gjenfinner i musikktermen *alto* og engelsk *adult* «voksen» – er gjennom indoeuropeisk beslektet med norsk *ale* «fø opp, fostre opp», *alder* og *eldre*.

En større krise begynner gjerne med et børskrakk, som i New York den 29. oktober 1929 da markedet falt med 11 %. **Krakk** er lånt av tysk *Krach* «brak», av *krachen* «brake, knekke». Den finansielle betydningen av ordet spredde seg etter børsfallet i Wien i 1873. Historiens første børskrakk skjedde imidlertid i Nederland i

FALLITT: Gjaldþrota er det islandske ordet for falllitt.

SPEKULERE: Spekulere kommer fra latin speculari «betrikte», avledet av specere «se».

1637. Ifølge nobelpristakeren i økonomi John Kenneth Galbraith var grunnen vanvittige spekulasjoner på eksklusive tulipanløker. For en løk av varieteten *Viceroy* betalte en kjøper 2 lass hvete, 4 lass rug, 8 griser, 12 sauer, 79 liter vin, 425 kilo ost, 4 tonn smør, en seng, noe tøy og et sølvbeger! Tulipaner ble introdusert til Europa på 1500-tallet av pavens ambassadør i Tyrkia og ble straks meget populære. Ordet *tulipan* er en omskriving av tyrkisk *tülbent* «turban», fordi europeerne sammenlignet blomstens form med dette hodeplagget.

Ordet **børs** kan være avledet av det flamske familienavnet *Van der Burse* som hadde et hus i Brugge der venetianske handelsmenn holdt til, og der transaksjoner ble gjort. Familienavnet er trolig avledet av fransk *bourse* «pung». *Børs* kan også stamme direkte fra fransk *bourse*. Det islandske ordet for børs er *kauphöll* eller egentlig «kjøpshall, handelshall». **Aksje** er lånt fra nederlandsk *actie* «aktiv gjeld», som går tilbake til latin *agere* «å handle, sette i bevegelse», som vi gjenfinner i en rekke fremmedord som *agere*, *agent*, *aktiv*, *aktuell*, *aksjon*, *transaksjon* med mer. Gjennom en felles indoeuropeisk rot er *agere* beslektet med norsk *ake* og svensk *åka* «kjøre».

Spekulere kommer fra latin *speculari* «betrikte», avledet av *specere* «se», som også er å finne i mange fremmedord som *spektrum*, *spekulum*, *respekt* (egentlig «se tilbake, ta hensyn»), *spetakkel*, *spektakulær*, *aspekt*, *suspekt*, *inspisere*, *introspeksjon*, *prospekt*, *perspektiv* og *retrospeksjon*, og engelsk *spectacles* «briller». Den indoeuropeiske roten er **spek-* «se, betrikte», hvorav også:

- gresk *sképtomai* «jeg speider» og fremmedordet skeptisk
- gresk *skopós* «en som betrakter, undersøker», hvorav på norsk biskop (egentlig «inspektør»), teleskop og periskop,
- gjennom germansk norsk spå.

Inflasjon og devaluering

Inflasjon er via engelsk lånt fra latin *inflatio* som egentlig betyr «oppblåsing», avledet av *inflare* «blåse opp», sammensatt av «i, på, till» + *flare* «blåse». Det islandske ordet for inflasjon er *verðbólga* eller egentlig «prishevelse», sammensatt av *verð* «verdi, pris, betaling» (jamfør norsk *verd*) + *bólga* «hevelse» (jamfør norsk *bolge*).

Inflasjon er slett ikke noe moderne fenomen. Oldtidens Roma og Kina var preget av at myntene mistet mer og mer av sin

verdi med lavere innhold av edle metaller. For å stabilisere økonomien innførte keiser Konstantin på 300-tallet den sterke gullmynten *solidus* (på latin «massiv (gull)» med fast vekselkurs i forhold til de andre myntene. Navnet *solidus* finner vi igjen i lønnen *sold* og *soldater*, mottakerne av denne faste lønnen. Inflasjonen fortsatte imidlertid med Konstantins etterfølgere. Etter Romerrikets fall fortsatte barbarene å prege mynten *solidus*, som ble *soldo* på italiensk og *sou* på fransk. Mynten har for lengst mistet alt innhold av edle metaller, og på fransk betyr nå *sou* en liten mynt av ørliten verdi (fem centimes).

Ordet *inflasjon* har inspirert andre økonomiske termer som *deflasjon*, *reflasjon* og *stagflasjon* (der førsteleddet er en forkortelse av *stagnasjon*). Ordet *devaluere* er lånt fra fransk *dévaluer*, som bygger på latin *de-* «av» + gammelfransk *valuer* «verdi». Sisteleddet er avledet av latin *valere* «være sterk, ha makt, være verdt» som er beslektet med norsk *vold*. Det beskrivende islandske uttrykket for å *devaluere* er *fella gengi* som egentlig betyr «å felle kursen».

Konkursens mange navn

Fallitt, fallen «person som har gått fallitt» og **fallere** «gå fallitt» kommer fra det italienske verbet *fallire* «forfeile», som i sin tur er avledet av latin *fallere* «svikte, skuffe, mangle, bedra, være skjult, snyte» av usikker opprinnelse. Latin *fallere* har via lavtysk på norsk også gitt *falsk* og *feil*. Det islandske ordet for «fallitt» er *gjaldþrota* eller egentlig «betalingsmangel», sammensatt av *gjald* «betaling» (jamfør norsk *gjeld*) + *þrota* «mangel».

Konkurs stammer gjennom tysk fra latin *concurrere* «løpe sammen», som også har gitt fremmedordet *konkurransen*. Det vil si at *konkurs* egentlig betyr «sammenkomst (av kreditorer)», noe som skjer når en bedrift ikke lenger har tillit. Et annet ord for fallitt eller konkurs er *bankerott*, av italiensk *bancarotta*, sammensatt av *banca* «bank» (egentlig «benk eller bord siden de første banker var boder der penger ble vekslet over et bord») + *rotta* «i stykker». Det vil si at *bankerott* egentlig betyr «bord slått i stykker», trolig fordi en eldre skikk var å slå i stykker bankierens bord når denne ikke kunne betale tilbake lånte penger.

Havari betyr «skade på sjø- eller luftfartøy eller dets last; forlis», men kan også brukes når man lider betydelig tap eller går konkurs. Ordet stammer fra arabisk *'awā riyya* «skadet/skjemt vare», avledet av *'awār* «feil, mangel». Av samme opprinnelse har vi engelsk *average*, som først betydde «tilleggsutgift for en utskipning», og senere «lik fordeling av tap eller utgifter mellom alle parter i forhold til deres interesser» og til slutt «gjennomsnitt, middeltall».

Når pengene uteblir

Insolvent bygger på latin *in-* «ikke» + en avledning av verbet *solvere* «løse». Dette verbet er også reflektert i fremmedordene *solusjon*, *resolutt* (egentlig «opppløst») og *absolutt* (egentlig «løst fra, gjort ferdig»). Når man er insolvent, er det dårlig med likvider, et ord lånt av latin *liquidus* «flytende, klar», avledet av *liquare* «filtrere, gjøre rennende», som vi gjenfinner i fremmedordene *likvidere* og *likør*.

Med betalingsvansker kommer purringer på regninger. **Purre** i betydning «vekke; varsle, minne en om» er trolig lånt fra lavtysk *purren* eller nederlandsk *porren*

Komplett løsning for revisjonsbransjen

Timeregistrering, planlegging og oppfølging

Endelig kan du få en totalløsning med et godt timesystem tilpasset akkurat ditt behov! Med Duett vil du få følgende muligheter:

- Håndtering av to revisjonsår samtidig
- Timesats pr. person, oppgave eller ut fra kompetansenivå
- Timebudsjett pr. klient/ansatt/oppgave og år
- Inntektsbudsjett pr. konto automatisk generert fra timebudsjett
- Gode timerapporter, beholdningslister, fakturagrad mv.

Eks:
Faktureringsgrad

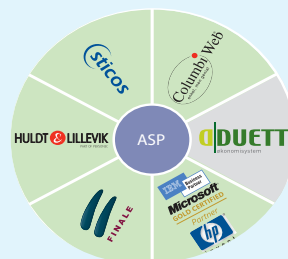
Fakturering

Ved fakturering trenger du fleksibilitet. I Duett er dette slik:

- Registrerte timer overføres direkte til faktura
- Velg mellom fast pris pr. kunde eller medgått tid
- Mulighet for a-kontofakturering og avregning
- Oversiktlige fakturagrunnlag
- Utlegg kan faktureres sammen med timer

Øvrige økonomi- og IT-funksjoner

Duett er et komplett økonomisystem med løsninger for elektronisk bilagshåndtering, webportal for timeregistrering og alt en revisor ellers trenger. Vi leverer også markedsledende løsninger for lønn, reiseregninger, oppslagsverk og hjemmesider. Vi tilbyr IT-drift (ASP) av alle dine programmer, slik at du kan jobbe på kontoret, fra hjemmekontor eller ute hos klientene med sikker og stabil pålogging.

DUETT
økonomisystem

Komplett løsning
for revisjonsbransjen

Daldata As - din totalleverandør

Med Daldata som samarbeidspartner reduserer du antall leverandører og kontaktpunkter vesentlig. Vi tar ansvar for din totale IT-løsning slik at du kan konsentrere deg om din kjernevirksomhet. Med 26 års erfaring, 120 ansatte, 7 kontorer og 10.000 kunder over hele landet er vi en solid samarbeidspartner!

Daldata As

www.daldata.no - daldata@daldata.no - tlf. 62 48 26 00

Ordenes opprinnelse

«rage, stikke». Etter hvert blir regningen sendt til **inkasso**, av italiensk *incasso*, sammensatt av *in-* «inn, i» + *casso, cassa* «kasse, kiste». Andreleddet har på norsk også gitt *kasse* og kommer av latin *capsa* «kiste, kasse» av usikker opprinnelse, kanskje avledet av *capere* «ta, romme». Dette latinske verbet er gjennom indoeuropeisk beslektet med det norske verbet *å beve*.

For å skaffe seg penger kan man pantsette verdier. Ordet **pant** er lånt fra lavtysk. Den videre etymologien er usikker, kanskje avledet av latin *pannus* «tøyestykke», *pondus* «vekt» eller *pactum* «avtale». **Hypotek** er en pant i særlig fast eiendom eller skip. Ordet er lånt fra gresk *hupothéke* «underlag, pant», sammensatt av *hupó* «under» + en avledning *tithénai* «stille».

En annen måte å skaffe midler på er å ta opp et **lån**, av norrønt *lán*, som gjennom germansk **léihwan-* «låne ut, overlate» går tilbake til den indoeuropeiske roten **likw-* «forlate, overlate, la være igjen». Det engelske ordet *loan* er av skandinavisk opprinnelse. Da er faren for å sette seg i gjeld, av norrønt *gjald* «betaling», avledet av germansk. Verbet **å tape** er lånt fra norrønt *tapa* «miste, tyne, gjøre ende på, drepe» av usikker opprinnelse, trolig beslektet med engelsk *to tap* «slå lett» og kanskje opprinnelig er et lydord som gjengir lyden av et slag.

Myndighetene griper inn

I akutte situasjoner kan økonomiske aktører bli grepet av **panikk**, et ord som fører oss til gresk mytologi. Det er avledet av navnet til gjeter- og skogguden *Pan*, som plutselig kunne åpne seg med ikke alltid de beste hensikter. Det vil si at ordet egentlig betyr «redsel for Pan». Da nymfen *Syrinx* ble overfalt av Pan som ville voldta henne, ropte hun om hjelp og ble forvandlet til en sivplante (det er opprinnelsen til plantenavnet *syryn*). Etter den dagen gjorde Pan sin fløyter av rør fra siv.

En form for panikk er å **hamstre**, det vil si å samle opp som en hamster (et ord lånt av gammelslavisk). Da kan myndighetene innføre **rasjonering**, der *rasjon* er avledet av latin *ratio* «beregning, fornuft», som vi gjenfinner i fremmedordene *ratio*, *rasjonal* og *rasjonalisme*, og på engelsk *reason* «grunn, fornuft». *Ratio* stammer fra latin *reri* «telle, tenke, vurdere» av usikker opprinnelse, ifølge noen etymologer kanskje beslektet med norsk *rå, råde*.

ARBEID: Fransk *travail* «arbeid» kommer av latin *tripalium* (egentlig «tre påler»), et torturinstrument bestående av tre påler.

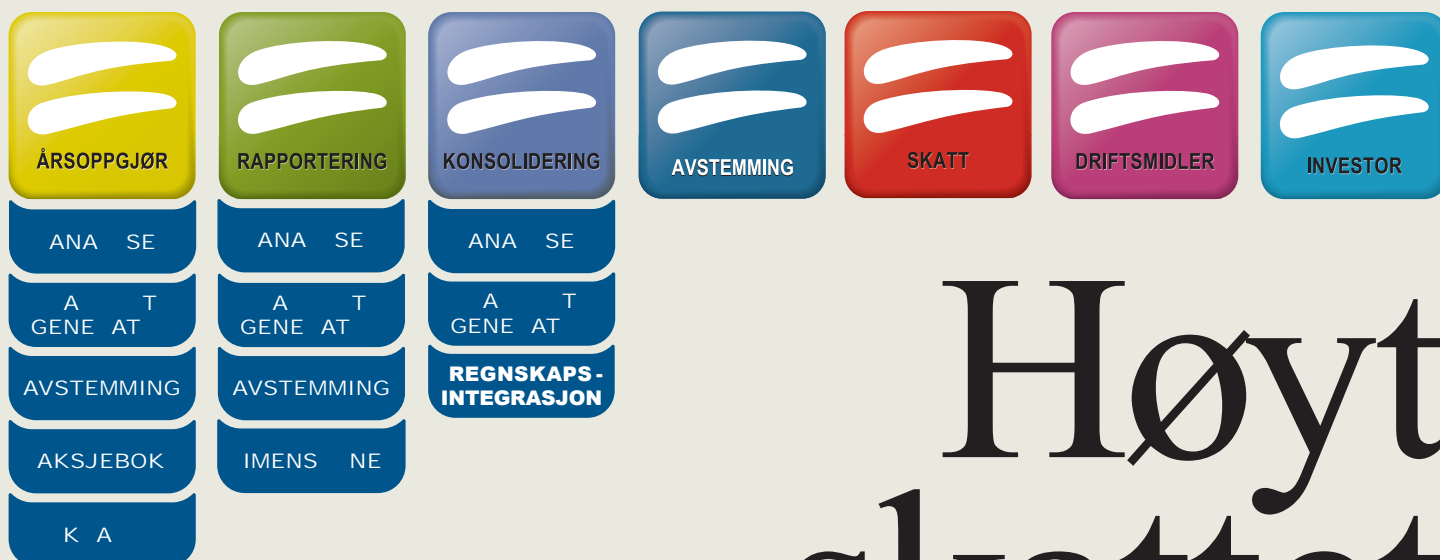
I usikre tider griper oftere myndighetene inn. **Intervenerer** er lånt av latin *intervenire* «komme mellom», sammensatt av *inter* «mellom» + *venire* «komme». Dette andreleddet er beslektet med norsk *komme*. En fristelse for staten er å ty til **proteksjonisme**, et ord som stammer fra latin *protegere* «beskytte» og sammensatt av *pro-* «til» + *tegere* «dekke». Sisteledd er gjennom indoeuropeisk beslektet med norsk *dekke, tekke, tak* og *tegl*.

Uro på arbeidsmarkedet

Nedgangstider betyr lavere etterspørsel, avventende investeringer, konkurser og uro på arbeidsmarkedet. **Streik** er lånt av engelsk *strike* som egentlig betyr «slå» og er beslektet med norsk *stryke*. Det franske ordet for streik *grève* betyr egentlig «(sand)strand». Det kommer av at folk uten arbeid i Paris samlet seg på *Place de la*

Grève («Strandplassen», nå *Place de l'Hôtel de Ville* eller «Rådhusplassen»). Etter hvert fikk uttrykket *faire la grève* «gjøre/gå på stranden» betydningen «slutte å arbeide».

Jobb er norsk stavemåte av engelsk *job* av usikker opprinnelse. **Arbeid** er lånt av lavtysk *arbeit* som er beslektet med tsjekkisk *robota*. Dette tsjekkiske ordet har gitt *robotnik* «slave», og som gjennom boken *Rossums universale roboter* skrevet i 1921 av Karel Čapek, har gitt oss fremmedordet *robot*. Fransk *travail* «arbeid» kommer av latin *tripalium* (egentlig «tre påler»), et torturinstrument bestående av tre påler. Gradvis har ordet på fransk fått betydningene «plage» og nå «arbeid». På norsk er *travail* blitt *travel*, det vil «stress», mens på engelsk *travel* betyr «reise», siden å reise særlig tidligere kunne være meget slitsomt og til og med farlig.

Høyt skattet

Norges mest brukte programmer for regnskapsavslutning, regnskapsanalyse, skatteberegning og ligningsdokumenter. Våre programmers brukervennlige løsninger og avanserte teknologi har gjort FINALE til markedsleder på sitt område.

FINALE Årsoppgjør – som er midtpunktet i FINALEs programvarefamilie – benyttes hvert år til mer enn 130 000 norske regnskapsavslutninger. Spesielt for FINALE-systemet er at de enkelte moduler hver for seg utgjør selvstendige programmer, samtidig som de sammen fungerer tett integrert og gir brukeren avanserte verktøy. FINALE tilbyr også et omfattende serviceprogram, som bl.a. består av programvedlikehold, konsulentbistand og kurs. Gjennom avtaler sikres brukerne kontinuerlig bruker støtte og telefonsupport.

For mer informasjon om hvorfor så mange velger FINALE, se www.finale.no

Hovedkontor Tromsø: Tlf.: 77 66 54 60, faks: 77 66 54 99
 Avd. kontor Oslo: Tlf.: 916 42 555, faks: 66 80 55 00
 E-post: firmapost@finale.no

FINALE